

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อความยั่งยืน:
โครงการหลวงปางคะ

**Development Guidelines for Sustainable Agro-Tourism:
Pang Da Royal Project**

รฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ธร*
Ratthanan Pongwirithon*

Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Lanna.

ABSTRACT

This research aims to study on the competency of the community and Agro-Tourism guidelines for develop to sustainable Agro-Tourism. Data for this research is qualitative data. The sample chose from non- probability sampling by purposive sampling which are community representative total 30 samples who are community leader or group people who get benefit from Agro-Tourism in Royal Agricultural Station Pang Da project. The tool use to collect data is in-depth interview with key opinion leaders by join the workshop of group of the researchers. This research use SWOT analysis to analyze strengths, weaknesses, opportunity and threats by “Appreciation – Influence – Control” of AIC activity. The result found out that the community competency is ready to develop in term of tourism resources and participation which including agricultural attractions and local lifestyle. While facilities components of Agro-Tourism need to be further developed. The guidelines to develop sustainable Agro-Tourism are to focus on 1.) The pattern of Agro-Tourism has to be in form of community activities. The management has to be transparent with acknowledged rules and regulations and can be checked. The board of management should change regularly to prevent monopoly power. 2) The pattern of sustainable Agro-Tourism has to be appropriated by promoting the multi-choices of Agro-Tourism pattern. They also should have uniqueness or outstanding point of the community for both facilities and the differences from other Agro-Tourism. 3.) Searching for more opportunities to expand the market to increase the income, especially in the domestic market as well as expanding market network from domestic to overseas market.

ARTICLE INFO

Article history:
Received 26 February 2013
Received in revised form
4 June 2013
Accepted 6 June 2013
Available online
1 June 2015

Keywords:
Agro-Tourism
(การท่องเที่ยวเชิงเกษตร)
sustainability
(ความยั่งยืน)
development
(การพัฒนา)

* ผู้เขียนที่ให้การติดต่อ

E-mail address: dr_tok2029@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาศักยภาพชุมชน แนวทางการพัฒนาเพื่อไปสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน โดยการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบไม่ใช้ความน่าจะเป็น โดยใช้วิธีเลือกตัวอย่างแบบเจาะจงจาก ตัวแทนชุมชน จำนวน 30 ราย โดยเป็นผู้นำชุมชนท้องถิ่นหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่ชุมชนสถานีโครงการหลวงปางตะ โดยใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกต่อกลุ่มผู้นำทางความคิด โดยการเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการร่วมกับคณะผู้วิจัย และใช้การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค โดยใช้กิจกรรม “Appreciation – Influence – Control” หรือ AIC ผลการศึกษา พบว่า ศักยภาพชุมชนมีความพร้อมในการพัฒนา ด้านทรัพยากรท่องเที่ยว ด้านการมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวประเภทเกษตรและวิถีชีวิตท้องถิ่น ส่วนองค์ประกอบด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะต้องมีการพัฒนาต่อไป โดยแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน ควรมุ่งเน้น 1.) ต้องจัดในรูปแบบของกิจกรรมชุมชน การบริหารงานต้องมีความโปร่งใส มีกฎเกณฑ์ ระเบียบที่ยอมรับและรับรู้กันโดยทั่ว สามารถตรวจสอบได้ มีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารเป็นระยะเพื่อไม่ให้เกิดการผูกขาดอำนาจ 2.) พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืนให้เหมาะสม โดยส่งเสริมให้มีรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่หลากหลาย หาเอกลักษณ์หรือจุดเด่นของชุมชน รูปแบบเกษตรเฉพาะตัวให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ทั้งในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อสร้างความแตกต่างกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3.) แสวงหาโอกาสในการขยายตลาดเพื่อเพิ่มรายได้ โดยเฉพาะตลาดในประเทศและขยายเครือข่ายการตลาดจากตลาดในประเทศและต่างประเทศ

บทนำ

ในปีพุทธศักราช 2555 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555–2559) ได้จัดทำขึ้นในช่วงเวลาที่ประเทศไทยต้องเผชิญกับสถานการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงกว่าช่วงที่ผ่านมา ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8-10 สังคมไทยได้เผชิญหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ไปประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวาง ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัวชุมชน สังคม จนถึงระดับประเทศ ซึ่งได้มีส่วนเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคงท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ในการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน ทั้งในระดับชุมชน ระดับภาค และระดับประเทศในทุกชั้นตอนของแผนฯ อย่างกว้างขวาง และต่อเนื่อง เพื่อร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศ รวมทั้งร่วมจัดทำรายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผนฯ เพื่อมุ่งสู่ “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 จึงเป็นการนำภูมิคุ้มกันที่มีอยู่ พร้อมทั้งเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้น เพื่อเตรียมความพร้อมคน สังคมและระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากร และได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม รวมทั้งสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจด้วยฐานความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ บนพื้นฐานการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันจำเป็นต้องบริหารจัดการแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ให้บังเกิดผล

ในทางปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้หลักการพัฒนาพื้นที่ภารกิจและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมไทย ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเพื่อประโยชน์ที่ยั่งยืนของสังคมไทยตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, 2555) ความสำคัญที่กล่าวมานำส่งผลให้ประเทศชาติพัฒนาอย่างยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เกิดจากความรู้ความสามารถในของประชาชนทุกท้องถิ่น โดยต้องมุ่งเน้นให้เกิดการพิจารณาอย่างรอบด้าน มีความรอบคอบระมัดระวังในการดำเนินงาน โดยเล็งการรับการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อในแง่ดี ในขณะที่เดียวกันก็ต้องสร้างระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการเปลี่ยนแปลงในแง่ที่ไม่ดีและไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ทั้งนี้เพื่อจำกัดผลกระทบให้อยู่ในระดับที่ไม่ก่อความเสียหายหรือไม่เป็นอันตรายร้ายแรง ทำให้กิจการยังคงดำเนินต่อไปได้ (สถาบันไทยพัฒนา มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2554)

โครงการหลวงปางคะ ได้มีการเปลี่ยนแปลงในวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2530 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี ทรงเยี่ยมศูนย์ขยายพันธุ์พืชปางคะ โดยทอดพระเนตรกิจกรรมต่าง ๆ ภายในศูนย์ และในโอกาสนี้หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ประธานมูลนิธิโครงการหลวงได้ทูลขอพระราชทานชื่อใหม่ว่า “โครงการหลวงปางคะ” การดำเนินงานแบ่งออกได้ดังนี้

- 1) งานพัฒนาพื้นที่
- 2) งานด้านการเกษตร
- 3) งานขยายพันธุ์ไม้ผลเขตหนาว
- 4) งานผลิตและส่งเสริมผัก
- 5) งานวิจัยผักและผลิตผักสำรอง

ซึ่งสถานีเกษตรหลวงปางคะ ได้ดำเนินงานขยายพันธุ์พืชและส่งเสริมชีพให้แก่เกษตรกร ชาวไทยภูเขาในพื้นที่ควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สถานีเกษตรหลวงปางคะ จึงเป็นแหล่งของงานวิจัยและขยายพันธุ์พืชที่สำคัญ สำหรับงานส่งเสริมพืชทดแทนผืนอีกแห่งหนึ่งของประเทศไทยที่มีส่วนช่วยให้ชาวเขามิรายได้ที่มีนงสามารถประกอบอาชีพและตั้งถิ่นฐานที่ถาวรพร้อมกับอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้คงอยู่สืบไป (ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงปางคะ, 2555) ศักยภาพของโครงการหลวงปางคะเป็นทั้งศูนย์เพาะพันธุ์พืช การขยายพันธุ์พืชผลทางการเกษตรหลากหลายชนิด เป็นแหล่งเพาะพันธุ์พืชที่มีขนาดใหญ่และเป็นจุดชั่งลมจุดชมวิวดูทิวทัศน์ที่สวยงามของพื้นที่อย่างทั่วถึง ทั้งนี้โครงการหลวงปางคะได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีบ้านพักรับรองภายในศูนย์ฯ ห้องประชุม อาหารและเครื่องดื่ม สถานที่กางเต็นท์และบริการเช่าเต็นท์พร้อมถุงนอน จากปัจจัยที่เป็นจุดดึงดูดสำคัญหลากหลายประการของโครงการหลวงปางคะ ซึ่งมีศักยภาพพื้นที่ที่มีความโดดเด่น แต่ยังไม่มียักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติได้รับรู้ถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของสถานที่แห่งนี้ที่มีความพร้อมทุกด้าน

ดังนั้นมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาโดยคณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ จึงสนใจศึกษาศักยภาพพื้นที่ในการพัฒนาเพื่อสร้างการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จึงได้มีการรวบรวมผลิตภัณฑ์โครงการหลวงปางคะที่มีอยู่ให้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สามารถเป็นโครงการหลวงที่สร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร ชาวไทยภูเขาในพื้นที่ เกิดการจ้างงาน การสร้างงาน เป็นแหล่งท่องเที่ยว

เชิงเกษตร หมายถึง การท่องเที่ยวและเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรโดยใช้ทรัพยากรการเกษตรที่มีอยู่ในท้องถิ่นชนบทให้เป็นประโยชน์ ซึ่งมีรูปแบบการท่องเที่ยว 3 ลักษณะคือ 1) แหล่งท่องเที่ยวประเภทเทศกาลหรือปรากฏการณ์ 2) แหล่งท่องเที่ยวประเภทรายบุคคลหรือรายกิจกรรม และ 3) แหล่งท่องเที่ยวประเภทชุมชนหรือหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยการดำเนินการวิจัยเพื่อที่จะทำให้การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้นต้องให้เกิดการกลับมาของนักท่องเที่ยวอีกครั้ง หรือการซื้อซ้ำ ทั้งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและผลิตภัณฑ์ที่สถานีการเกษตรปางคะ ต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การพัฒนา หมายถึง ความพยายามที่จะยกมาตรฐานการครองชีพของประชาชนภายในชุมชนให้ดีขึ้นมีจุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมหรือลักษณะทางกายภาพตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชน การดำเนินงาน จะต้องสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนเป็นการจงใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน จากสภาพไม่พึงปรารถนาไปสู่สภาพพึงปรารถนาอันเป็นที่รัฐและชุมชนตั้งไว้ กล่าวโดยสรุปที่สุดของการพัฒนาชุมชน คือ “การเปลี่ยนแปลงชุมชนโดยมีการวางแผน (Planned community change) ศักยภาพชุมชน หมายถึง ความพร้อมและความสามารถของสมาชิกในชุมชนหรือองค์กรในชุมชนในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยใช้การเกษตรเป็นฐานในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การนำเอาการเกษตรของชุมชนมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและเป็นเครื่องดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวและมาใช้บริการกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน ได้แก่ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่สะดวกปลอดภัยตามรูปแบบของการท่องเที่ยว ความพร้อมในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกที่ช่วยสนับสนุนการท่องเที่ยว เช่น มีที่พัก ห้องน้ำสะอาด มีเส้นทางท่องเที่ยว มีป้ายบอกทิศทาง มีสถานที่จอดรถเพียงพอ การมีส่วนร่วมของชุมชน ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวและชุมชน ในระหว่างการท่องเที่ยว ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อนำเสนอสู่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ และสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ที่เป็นการนำภูมิคุ้มกันที่มีอยู่พร้อมทั้งเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้น เพื่อเตรียมความพร้อมคน สังคมและระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจด้วยฐานความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์บนพื้นฐานการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทยตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนของพื้นที่โครงการหลวงปางคะที่จะพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตร

2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของโครงการหลวงปางคะอย่างยั่งยืน

เขตขอบของการวิจัย

การวิจัยมุ่งศึกษาแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร แนวคิดเทคนิคและวิธีการพัฒนาชุมชนแบบ

มีส่วนร่วมการพัฒนาชุมชน การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นรายบุคคล (Individual-Depth Interviews) ในแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและศักยภาพพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงเกษตร กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้มีสิทธิส่วนได้เสียในการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตัวแทนชุมชน ผู้นำและองค์กรภาครัฐและเอกชน

ผลประโยชน์ที่จะได้รับ

ได้ทราบถึงศักยภาพพื้นที่และแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวของโครงการหลวงปางคะเพื่อที่จะพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและสนับสนุนข้อมูลเพื่อประโยชน์ด้านงานวิจัยทั้งภาครัฐและภาคเอกชนโดยใช้ผลการวิจัยนี้ นำไปต่อยอดงานวิจัยในอนาคต เพิ่มองค์ความรู้ในบริบทชุมชนของประเทศไทยให้มากขึ้น

แนวคิดการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวจะหมายถึง การเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง โดยไม่คำนึงว่าระยะทางนั้นจะใกล้หรือไกล และการเดินทางนั้นจะมีการค้างแรมหรือไม่ (กรมส่งเสริมการเกษตรกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2544: 3) องค์การสหประชาชาติในคราวประชุม ว่าด้วยการเดินทาง และท่องเที่ยว ณ กรุงโรม เมื่อ ปี พ.ศ. 2506 ได้ให้นิยามของการท่องเที่ยวไว้ว่า หมายถึง กิจกรรมที่มีเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องอยู่ 3 ประการ ได้แก่ 1) ต้องมีการเดินทาง 2) ต้องมีสถานการณ์ที่ปลายทางที่ประสงค์จะไปเยี่ยมเยือน และ 3) ต้องมีจุดมุ่งหมายของการเดินทางจากความหมายของการท่องเที่ยวดังกล่าว สรุปว่าการท่องเที่ยวหมายถึง กิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ที่กระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจการงานประจำ โดยเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง ไม่คำนึงว่าระยะทางใกล้หรือไกล และมีการค้างแรมหรือไม่ และเกี่ยวข้องกันถึงกิจกรรมที่มีเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องอยู่ 3 ประการ ได้แก่ 1) ต้องมีการเดินทาง 2) ต้องมีสถานการณ์ที่ปลายทางที่ประสงค์จะไปเยี่ยมเยือน และ 3) ต้องมีจุดมุ่งหมายของการเดินทางสามารถโดยสรุปการท่องเที่ยวแบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ ในที่นี้จะนำเสนอรายละเอียดเฉพาะ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรซึ่งเป็นหนึ่งในรูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติการท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และสัตว์เลี้ยง ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการดำเนินกิจกรรมและการท่องเที่ยวในด้านเกษตรกรรม เพื่อให้ได้ความรู้ ได้ประสบการณ์ใหม่ ๆ บนพื้นฐานความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของพืชผล ไร่นา และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร ทำให้เกิดการเรียนรู้ด้านการเกษตรและวิถีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และเป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดการเรียนรู้ทำให้เกิดประโยชน์ก่อให้เกิดรายได้ต่อชุมชน (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2544) และต้องมีองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ 1.) ทรัพยากรท่องเที่ยวทางการเกษตร ได้แก่ ดิน น้ำ พื้นที่ พันธุ์สัตว์ องค์การท้องถิ่นความรู้ทางการเกษตร เครื่องมือเครื่องใช้ 2.) ตลาดนักท่องเที่ยว ได้แก่ ประชาชนและเกษตรกร

ที่สนใจหาความรู้ด้านเกษตรเพื่อพัฒนาอาชีพ และ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจในการท่องเที่ยวชมธรรมชาติและกิจกรรมการเกษตร เรียนรู้วิถีชีวิตของเกษตร และ 3.) การบริการการท่องเที่ยว ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวกในการบริการแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ ข้อมูล การบริการนำเที่ยว และที่พัก

แนวคิดเกี่ยวกับเทคนิคและวิธีการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม

นักวิชาการด้านการพัฒนาจำนวนมากให้ความเห็นว่าความช่วยเหลือทั้งด้านบุคลากร วิชาการ และทรัพยากรจากภายนอกเข้าไปเพียงฝ่ายเดียวนั้นไม่เพียงพอที่จะแก้ไขปัญหาของชุมชนให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาได้ เพราะการแก้ปัญหาและการพัฒนาชุมชนจะบังเกิดผลเมื่อมีการเรียนรู้ร่วมกันจากการกระทำของนักพัฒนาและประชาชนที่อยู่ในชุมชนนั้นๆ โดยมีประชาชนเป็นผู้กระทำ (Actor) ในการพัฒนามิใช่เป้าหมายหรือผู้ถูกกระทำในกระบวนการดังกล่าว การเรียนรู้ร่วมกันผ่านการดำเนินงานพัฒนาจะก่อให้เกิด “ปัญญา” และ “พลัง” ในการก้าวผ่านความยากลำบากในการแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างมั่นคง ในการพัฒนา ยุคปัจจุบัน โดย Edgardo T. Valenuela (1998) ได้ชี้ประเด็นสำคัญของ การมีส่วนร่วมของประชาชน ต้องสร้างขึ้นบนรากฐานที่ยึดมั่นว่าประชาชนเป็นผู้มีอำนาจที่แท้จริงไม่ใช่รัฐ จึงต้องยึดมั่นในหลักการดังนี้ 1) ประชาชนจะต้องมีความเคารพในตนเอง 2) ประชาชนจะต้องมีเสรีภาพจะรวมตัวกัน จัดตั้งกลุ่มองค์กรและทำการเคลื่อนไหว 3) ประชาชนจะต้องเป็นเจ้าของและควบคุมดูแลทรัพยากร และกิจกรรมของพวกเขาและ 4) ประชาชนจะต้องมีเสรีภาพจะเลือกและมีสิทธิที่จะปฏิเสธ จากการศึกษาเทคนิคและวิธีการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัยเทคนิคที่จะใช้ในการวิจัยที่เหมาะสมที่สุดกับงานวิจัยครั้งนี้ คือเทคนิควิจัยเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วม PAR และได้เลือกเอากระบวนการ AIC และ Mind Mapping มาร่วมใช้ประกอบการวิจัย

แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แนวคิดในแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สามารถมุ่งเน้น ได้แก่ 5 แนวทางด้วยกัน คือ แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว เส้นทางกิจกรรม แนวทางการพัฒนาทางการตลาดการท่องเที่ยว แนวทางการพัฒนาขีดความสามารถในการให้บริการท่องเที่ยวในชุมชนและแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งแนวทางทั้งหมดนี้ อยู่บนพื้นฐานความต้องการของชุมชนและความต้องการของนักท่องเที่ยวแนวคิดที่เกี่ยวข้องซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเห็นนักวิชาการหลายท่าน (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548; พงณา สวนศรี, 2546) และมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวลักษณะเดียวกัน (สดีโส สร้างไทรก และคณะ 2546; ปันรัชฎ์ กาญจนนัยจิติ และกิตติศักดิ์ ธรรมมาภรณ์พิลาศ; 2547) ถ้าหากแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวตั้งอยู่บนพื้นฐานความต้องการของชุมชนหรือปัญหาของชุมชน มีการนำเอาแนวคิดที่เหมาะสมผสมผสานกับสถานการณ์ปัจจุบัน ความต้องการนักท่องเที่ยว นโยบายที่เกี่ยวข้อง ลักษณะทางภูมิศาสตร์ และทรัพยากรทางการท่องเที่ยวมาเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยว มาเป็นองค์ประกอบในการพิจารณาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแล้วก็สามารถนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ ทั้งนี้การ

พัฒนาของชุมชนใด ๆ นั้นจำเป็นต้องอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง จึงจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ความยั่งยืนจึงเป็นวิสัยทัศน์หลักที่ทุกชุมชนพึงมุ่งไปในกระบวนการพัฒนาสังคมของตนเอง ดังนั้น การที่ชุมชนจะพัฒนาไปได้ ชุมชนจำเป็นต้องรู้จักตนเองเสียก่อน นั่นคือ ชุมชนต้องรู้จักวิเคราะห์สังคมของตนปรากฏการณ์ใด ๆ จะมีความหมายอย่างไรขึ้นอยู่กับคนที่มอง คนแต่ละชุมชนหรือสังคมจะสร้างโลกของตนขึ้นมาแล้วมีวิธีการดำเนินชีวิตตามแนวที่ตนสร้างขึ้น (นำชัย ทุนผลและคณะ, 2543: 175-176) ดังนั้นการที่รู้ว่าสังคมใดมีลักษณะอย่างไรหรือจะเข้าใจสังคมใดจะต้องมองสังคมนั้นด้วยสายตาของคนในสังคมเอง (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2549) การพัฒนาการท่องเที่ยวก็เช่นกัน ควรเริ่มที่ชุมชนก่อนให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางการท่องเที่ยวของชุมชนของตนเอง

การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis)

การวิเคราะห์ SWOT Analysis เป็นการวิเคราะห์และประเมินจุดแข็ง (strengths) จุดอ่อน (weakness) โอกาส (opportunities) และอุปสรรค (threats) ขององค์กรเพื่อที่จะนำไปใช้ในการวางแผนและกำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนา โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญของการวิเคราะห์ คือ การศึกษาศักยภาพ (potential) และความสามารถ (capacity) ขององค์กร อันจะนำผลที่ได้ไปใช้ในการกำหนดกลยุทธ์ หรือแนวทางในอนาคต การวิเคราะห์ SWOT ประกอบด้วย (Bartol, Kathryn, M. & David C. Martin, 1994)

S จุดแข็ง (strengths) หมายถึง จุดเด่นหรือข้อได้เปรียบขององค์กรหรือชุมชน

W จุดอ่อน (weakness) หมายถึง ข้อด้อยขององค์กรและชุมชนของทรัพยากรและคุณสมบัติด้านต่าง ๆ เมื่อเปรียบเทียบกับคู่แข่ง

O โอกาส (opportunities) หมายถึง ปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้ที่เป็นโอกาสขององค์กรหรือชุมชน อันเกิดจากความแข็งแกร่งขององค์กรหรือชุมชนที่เหนือกว่าคู่แข่ง

T อุปสรรค (threats) หมายถึง ปัจจัยภายนอกที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการและไม่สามารถควบคุมได้

จากข้อมูลข้างต้น จุดแข็ง (S) และจุดอ่อน (W) จะถือว่าเป็นปัจจัยภายในขององค์กรหรือชุมชน ส่วนโอกาส (O) และอุปสรรค (T) จะถือว่าเป็นปัจจัยที่อยู่ภายนอกขององค์กรหรือชุมชน

วิธีการดำเนินการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเครื่องมือในการวิจัยได้ดังนี้ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นรายบุคคล (Individual-Depth Interviews) ของกลุ่มผู้นำทางความคิด (Key Opinion Leaders) ได้แก่ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่สถานีโครงการฯ ผู้อำนวยการภาครัฐและเอกชนที่มีผลต่อการวางแผนและพัฒนาชุมชน โดยใช้การสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้างแบบขยายความออกไป (Divergent Interviewing) เพื่อไม่เป็นการปิดกั้นข้อมูลข่าวสารและเพื่อให้ได้ข้อมูลที่กว้าง ลึก และถูกต้องจากบุคคลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ตามความมุ่งหมายและกรอบแนวคิดของการวิจัยที่กำหนดโดยพิจารณาถึงรายละเอียดที่ครอบคลุม

ความมุ่งหมาย โดยได้นำประยุกต์จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2555 – 28 สิงหาคม พ.ศ. 2555

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนในพื้นที่ส่งเสริมและพัฒนาของสถานีศูนย์พัฒนาโครงการหลวงปางคะ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวนครัวเรือน 442 ครัวเรือน มีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 2,607 คน (สถาบันและพัฒนาพื้นที่สูง, 2552) ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ส่วนกลุ่มตัวอย่าง คือ ตัวแทนชุมชนจำนวน 30 คน ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบไม่ใช้ความน่าจะเป็น โดยใช้วิธีเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่ ผู้นำชุมชนท้องถิ่นหรือผู้มีส่วนได้เสียเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่ชุมชน โดยการเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการร่วมกับคณะผู้วิจัย ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อระดมความคิด หาจุดเด่น จุดด้อยของชุมชนที่มีอยู่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลศักยภาพชุมชน เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์เชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Individual-Depth Interviews) ต่อกลุ่มผู้นำทางความคิด (Key Opinion Leaders) โดยการเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการร่วมกับคณะผู้วิจัย ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อระดมความคิด หาจุดเด่น จุดด้อยของชุมชนที่มีอยู่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลศักยภาพชุมชน เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและใช้การสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้างแบบขยายความออกไป (Divergent Interviewing) เพื่อไม่เป็นการปิดกั้นข้อมูลข่าวสารและเพื่อให้ได้ข้อมูลที่กว้าง ลึก และถูกต้องจากบุคคลที่หลากหลายเพื่อให้ได้ตามความมุ่งหมายตามกรอบแนวคิดของการวิจัยที่กำหนดโดยพิจารณาถึงรายละเอียดที่ครอบคลุมความมุ่งหมาย โดยได้นำประยุกต์จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของศักยภาพโครงการหลวงปางคะ ผลการศึกษาพบว่า 1) ด้านคมนาคม ชุมชนและสถานีเกษตรหลวงปางคะเป็นพื้นที่ที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายคือ ทางบก สามารถเดินทางทั้งโดยรถยนต์ส่วนตัว ทั้งรถโดยสารประจำทางและไม่ประจำทาง 2) ด้านสาธารณูปโภค มีการให้บริการน้ำประปาเกือบทุกหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่การท่องเที่ยวด้วย ครัวเรือนส่วนใหญ่ใช้บริการโทรศัพท์เคลื่อนที่เพราะมีสัญญาณโทรศัพท์ครอบคลุมพื้นที่ นักท่องเที่ยวจึงสามารถใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ได้เมื่อเข้ามาท่องเที่ยว มีถังขยะให้ทิ้งขยะมูลฝอยและห้องน้ำที่มีแม่บ้านคอยดูแลรักษาความสะอาดอยู่เสมอ ทั้งนี้คนในชุมชนมีน้ำใจไมตรี เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางสู่ชุมชน นักท่องเที่ยวสามารถใช้ห้องน้ำในบ้านของคนที่อยู่บริเวณนอกตัวบ้าน 3.) ด้านสถานที่ เป็นสถานีโครงการที่เน้นเรื่องการเพาะพันธุ์พืชเป็นส่วนใหญ่ ในเรื่องการท่องเที่ยว ยังไม่มีการพัฒนาอย่าง

เต็มรูปแบบ หรือมีการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างชัดเจน มีลานจอดรถเพียงพอต่อการเดินทางมาท่องเที่ยวและสามารถจอดรถได้อย่างสะดวกและปลอดภัย เพราะลานจอดรถจะอยู่บริเวณหน้าสำนักงาน ซึ่งมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลในเรื่องอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาเยือน โดยมีเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือเป็นอย่างดีและมีสถานีตำรวจคอยดูแลบริการประชาชนอยู่ประจำสถานี นอกจากนี้สถานีเกษตรหลวงปางดะเป็นชุมชนที่เงียบสงบ มีความปลอดภัยทั้งในพื้นที่และระหว่างการเดินทางเข้าพื้นที่ ประกอบกับสภาพสังคมยังเป็นระบบเครือญาติจึงทำให้ทุกคนช่วยกันสอดส่องดูแลและรับรู้ถึงความผิดปกติในชุมชนอย่างรวดเร็ว ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับการท่องเที่ยวลักษณะเป็นการเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นลักษณะแบบเข้าไป-เย็นกลับ ไม่มีการพักค้างคืนในพื้นที่ การเข้ามาในพื้นที่ยังไม่ใช่การท่องเที่ยวแบบเต็มรูปแบบ ผู้ที่เข้ามาจะมาในรูปแบบเที่ยวและหมู่คณะ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยวอย่างไม่เป็นทางการเป็นไปในลักษณะผิวเผินไม่ลึกซึ้ง เป็นเพียงลักษณะของการมาเยี่ยมชมเกษตรกรในพื้นที่ จึงมีการให้บริการอื่น ๆ เพียงเล็กน้อยให้กับนักท่องเที่ยว ผลตอบแทนที่มีให้กับผู้เกี่ยวข้องโดยตรงโดยรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นเพียงรายได้เสริม จากการประกอบอาชีพหลัก การจัดการแหล่งท่องเที่ยวยังไม่มีการจัดการดูแลอย่างชัดเจน ยังไม่เป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือชุมชนท้องถิ่นยังไม่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในทุกกระบวนการ การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว มีเพียงบางกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์ ไม่มีมาตรการหรือแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวยังได้รับความรู้หรือการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การท่องเที่ยวอย่างไม่เต็มที่

การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ศึกษา โดยใช้ SWOT Analysis Technique สรุปได้ดังตาราง 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่สถานีโครงการหลวงปางดะ

จุดแข็ง S- Strength	จุดอ่อน W-Weakness	โอกาส O-Opportunity	อุปสรรค T-Threat
<p>1) ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว</p> <p>ความสวยงามและธรรมชาติ</p> <p>o บริเวณพื้นที่สถานีเกษตรหลวงปางดะมีความสวยงามของธรรมชาติ มีความสงบเงียบ มีพืชผักสมุนไพรที่พร้อมจะทำการท่องเที่ยวบริเวณโดยรอบยังเป็นป่าเขาธรรมชาติมี สัตว์ป่า ตัวเล็กอาศัยอยู่</p>	<p>1) ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว</p> <p>o กรรมสิทธิ์ ในที่ดินส่วนใหญ่ เป็นของนายทุน จากที่ประชาชนมีการขายให้นายทุนหรือผู้ที่มาทำวนซื้อที่ดินบริเวณนั้นเพื่อทำรีสอร์ท หรือสวนพืชผักผลไม้ ทำให้บางครั้งกลายเป็นคนนอกพื้นที่เข้ามาอยู่อาศัย ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชาวบ้านก็จะหายไป การสืบทอดอาชีพดั้งเดิมของบรรพบุรุษเริ่มลดลง</p>	<p>1) ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว</p> <p>o พื้นที่ที่สามารถเชื่อมโยงในพื้นที่ใกล้เคียงได้ โดยอาศัยเส้นทางอำเภอแมริม และอำเภอสะเมิงที่สามารถเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวในเขตอื่นๆ ใกล้เคียงได้ซึ่งความเป็นสถานที่ที่สามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นในบริเวณใกล้เคียงทั้งทางบกและทางน้ำนี้เองที่จะสามารถช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวต่อได้ง่ายขึ้น</p>	<p>1) การประสานงานระหว่างภาครัฐและประชาชน</p> <p>o การส่งเสริมด้านงบประมาณปัจจุบันนโยบายการท่องเที่ยวในพื้นที่ยังไม่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน การจัดสรรงบประมาณของภาครัฐส่วนมากจึงอยู่ในส่วนของการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ การจัดสรรงบประมาณเพื่อการท่องเที่ยวจึงมีจำนวนน้อยมาก</p>

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่สถานีโครงการหลวงปางคะ

จุดแข็ง S-Strength	จุดอ่อน W-Weakness	โอกาส O-Opportunity	อุปสรรค T-Threat
<ul style="list-style-type: none"> o ระบบเครือข่ายของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกันหรือรู้จักมักคุ้นกันเป็นเวลานานทำให้เกิดความรักสามัคคีกันในกลุ่มชน รวมถึง มีการติดต่อกันทางสังคม ประเพณี และวัฒนธรรม o ชาวชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยว ไม่มีความรู้สึกเบื่อหรือรำคาญเมื่อมีคนแปลกหน้าเข้ามาในชุมชนหรือสัญจรผ่านหน้าบ้านของตน และประชาชนส่วนมากจะยินดีที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน <p>2) ด้านการมีส่วนร่วม</p> <p>มีการตั้งคณะกรรมการชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเกิดขึ้น จะทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานราชการและภาคเอกชนอื่นๆ ที่เข้ามาแลกเปลี่ยนข้อมูล วิจัยพัฒนารักษาประโยชน์และสิทธิของชุมชน รวมถึงการได้รับการพัฒนาชุมชนในด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมทำให้คนในชุมชน</p>	<ul style="list-style-type: none"> o แนวโน้มที่จะทำงานในระบบราชการหรือบริษัทเอกชนมากกว่ากลับมาทำสวนหรือบางคนก็ได้อพยพไปทำงานอื่น ๆ จึงทำให้โอกาสที่สวนเกษตรกรรมต่างๆ จะสืบทอดกิจการถึงรุ่นหลานมีน้อยลง ซึ่งส่งผลให้การสืบทอดภูมิปัญญา ในการทำเกษตรกรรมต่างๆ หดหายลงไป <p>2) ด้านการมีส่วนร่วม</p> <p>o ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างกระจ่างชัดที่จะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงและยั่งยืน ทำให้แนวคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในชุมชนยังไม่ได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไป ชุมชนยังขาดการมีส่วนร่วมทุกกระบวนการ ทั้งด้านการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา และส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติหรือการดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการร่วมรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล</p>	<ul style="list-style-type: none"> o การส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐและแนวโน้มการเจริญเติบโตของการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวได้เป็นอุตสาหกรรมที่รัฐบาลประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้ทั้งกับนักท่องเที่ยวชาวไทยให้ท่องเที่ยวในเมืองไทยและนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติให้เข้ามาท่องเที่ยวเชิง o การเติบโตของการท่องเที่ยวและธรรมชาติ เนื่องจากปัจจุบันการรับรู้ข้อมูลข่าวสารระหว่างคนต่างกลุ่มเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรมกระตุ้นให้ผู้ที่อยู่แตกต่างจากถิ่นฐานนั้นๆ มีความต้องการที่จะเรียนรู้ ชื่นชมธรรมชาติที่สวยงามของพื้นที่อื่นๆ การท่องเที่ยวทางธรรมชาติหรือการเกษตรจึงเริ่มได้รับความนิยมสนใจจากนักท่องเที่ยวที่ต่าง วัฒนธรรมที่ต่างจากถิ่นฐานวัฒนธรรม วิถีชีวิตของตน 	<ul style="list-style-type: none"> o การประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐและประชาชนยังขาดการประสานงานที่เป็นระบบการเข้าใจปัญหาของชุมชนไม่ตรงกัน ขาดความเอาใจใส่ที่ต่อเนื่อง ทำให้คนในชุมชนขาดความเชื่อมั่น เป็นสาเหตุให้การทำงานระหว่างภาครัฐและชุมชนไม่มีประสิทธิภาพ <p>2) ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว</p> <p>ที่ดินบริเวณพื้นที่ที่ศึกษา ยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ในการครอบครองทำให้มีการขายที่ดินให้นายทุนในการสร้างการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่ดินใหม่ทำให้เกิดการทำลายป่าไม้และธรรมชาติเพื่อการถือครองที่ดินของชาวจังหวัด</p>

การวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบยั่งยืนของสถานีหลวงปางคะนั้น มีองค์ประกอบหลายประการที่จะนำไปสู่ความสำเร็จและการทำให้การท่องเที่ยวสามารถสร้างคุณประโยชน์ได้อย่างแท้จริง องค์ประกอบในการพัฒนาที่ควรคำนึงคือ

1) การมีส่วนร่วมของชาวชุมชน การที่จะทำการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนสถานีหลวงปางคะให้เกิดความยั่งยืน สิ่งที่จะคำนึงถึงและถือได้ว่ามีส่วนสำคัญมาก คือ การมีส่วนร่วมของชาวชุมชนทุกคนของชุมชนสถานีหลวงปางคะ เนื่องจากว่าทุกคนในชุมชนเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว บางคนอาจได้รับในทางบวก บางคนได้รับผลทางลบ ดังนั้นการเข้ามาวางแผนทางการ

พัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้น จะต้องเป็นการร่วมมือของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการที่ดูแลเรื่องการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชาวชุมชน เพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการบริหารจัดการและเป็นการจัดการอย่างถูกต้องเหมาะสมเข้าใจสภาพของพื้นที่และชาวชุมชนในพื้นที่ โดยได้มีโอกาสเรียนรู้ร่วมกันในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหานำไปสู่การหาแนวทางการแก้ไข วางแผนงาน โครงการ และกิจกรรม แล้วแบ่งหน้าที่ตามความรับผิดชอบและผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรม รวมถึงการประเมินผลกิจกรรมในแผนงานต่าง ๆ ได้มีการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการปฏิบัติงาน สร้างความตระหนักในการเป็นเจ้าของทรัพยากรร่วมกัน นำไปสู่การรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เอกลักษณ์ และสิ่งแวดล้อมของชาวชุมชนสถานีหลวงปางคะที่จะก่อให้เกิดรายได้ให้แก่ชุมชนทั้งปัจจุบันและอนาคต

2) การก่อให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชาวชุมชนควรเป็นแหล่งในการสร้างประโยชน์ต่อคนในชุมชนท้องถิ่น เช่น การจ้างแรงงานในพื้นที่ การเสียภาษีในท้องถิ่น หรือการที่ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนทำให้คนในชุมชนมีงานทำมากขึ้น เช่น สามารถขายสินค้าที่เป็นผลผลิตของท้องถิ่นได้อาทิผลไม้ พืชผัก งานหัตถกรรม เกิดการจ้างแรงงานของคนในชุมชน เป็นต้น

3) การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ชุมชนสถานีหลวงปางคะมีความหลากหลายของทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ยังมีลักษณะของชุมชนที่มีการเชื่อมโยงกันระหว่างชนเผ่าและคนท้องถิ่น จึงทำให้เกิดวัฒนธรรม ได้แก่ วิถีชีวิต วัด โบราณสถานที่เหมาะสมต่อการเข้ามาพักผ่อนของนักท่องเที่ยว ในสังคมและระบบนิเวศ หากไม่มีการท่องเที่ยวเข้ามาแล้วทรัพยากรเหล่านี้ก็ยังคงสร้างมูลค่าให้กับตัวเอง โดยที่ยังคงทำหน้าที่หลักในสังคมและระบบนิเวศต่อไป ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเพิ่มอรรถประโยชน์ของทรัพยากรเหล่านั้นให้มากยิ่งขึ้น ดังนั้นชุมชนควรใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า ซึ่งการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าในที่นี้หมายถึง การใช้เอกลักษณ์และคุณค่าของชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่มุ่งใช้เพียงด้านใดด้านหนึ่ง และการใช้อย่างคุ้มค่าจะต้องเป็นการใช้อย่างพอดีไม่เป็นการใช้ที่ทำลายทรัพยากรที่มีอยู่เดิมให้หมดจนไม่เหลือให้แก่คนในรุ่นหลัง ซึ่งลักษณะการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในปัจจุบันเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างไม่เต็มที่และพอดี ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวหรือสิ่งที่สามารถนำออกมาเป็นจุดขายได้แก่ พื้นที่การเกษตรที่เป็นสวนเกษตรพืชพันธุ์เมืองหนาว สวนพืชผัก สวนผลไม้ รวมถึงวิถีชีวิตการประกอบอาชีพของชนเผ่า หรือสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

4) การสร้างความรู้ความเข้าใจ ควรเป็นการให้ความรู้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้กลุ่มคนเหล่านี้ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน นำไปสู่การวางแผนพัฒนาและจัดการด้านบริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและเกิดทัศนคติใหม่ ๆ ในการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและนำไปสู่การมีจิตสำนึกที่ดีทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยการสร้างความรู้ความเข้าใจนี้อาจทำได้ในหลายรูปแบบ อาทิ การบรรยาย การประชุมระดมสมอง การอภิปราย

กลุ่ม การทัศนศึกษา การให้ความรู้ผ่านผู้นำชุมชน

5) รูปแบบการจัดองค์กรบริหารการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จากการศึกษาพบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนยังไม่มี การดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม การท่องเที่ยวในพื้นที่ไม่มีการรวมกลุ่มกัน เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืนร่วมกันเป็นไปในลักษณะต่างคนต่าง ประกอบอาชีพของตนเองหรืออยู่เพียงกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพียงไม่กี่กลุ่ม ดังนั้นควรมีให้มีการประชาคมของชาวชุมชนที่มีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งเพื่อช่วยขจัดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ พร้อมทั้งก่อให้เกิดความสามัคคีและความเข้มแข็งในชุมชน เกิดเป็นทุนทางสังคม อีกประการหนึ่งที่จะช่วยขับเคลื่อนให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองไปได้ในแนวทางที่ยั่งยืนโดยแนวทางในการรวมกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มอาชีพผู้ประกอบการอาชีพเกษตร กลุ่มอาชีพค้าขาย กลุ่มอาชีพอื่น ๆ และกลุ่มตัวแทนสมาชิกในชุมชน การรวมตัวของกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยทำให้เกิดการพิจารณาประเด็นด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร สามารถทำได้ง่ายยิ่งขึ้น เช่น การรับสมัครผู้ที่เข้าร่วมโครงการ หรือรับสมัครสมาชิกชุมชนที่ต้องการทำกิจกรรมเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยวเชิงเกษตร รวมถึงการรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตนเอง การร่วมกำหนดกฎ ระเบียบข้อบังคับ การแบ่งปันผลประโยชน์ ข้อควรทำ หรือไม่ควรทำในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นต้น

6) การสร้างเครือข่ายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ควรต้องมีการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างองค์กรต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชน ที่จะช่วยสนับสนุนองค์ความรู้ในการดำเนินงานได้ ลักษณะความร่วมมือและใช้การประสานงานของระบบการปกครองของพื้นที่หรือลักษณะเครือข่ายผู้คนของกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามาเป็นกรรมการ ซึ่งการดำเนินงานในลักษณะเครือข่ายนี้จะเป็นกลไกหนึ่งที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรที่เกี่ยวข้องในลักษณะของการถ่ายทอดหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการดำเนินงาน และเครือข่ายการทำงานดังกล่าวจะสามารถทำให้กำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เงื่อนไข และข้อจำกัดที่สามารถยอมรับได้ร่วมกัน โดยมีเป้าหมายอยู่ที่แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืนเป็นกรอบการดำเนินงาน

7) การพัฒนาการตลาดท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีพื้นฐานมากจากความต้องการของชุมชนที่ต้องการให้การท่องเที่ยวสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเป็นแหล่งเพิ่มพูนรายได้ที่มีอยู่เดิมและสามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้อย่างสม่ำเสมอและตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อประชาสัมพันธ์เป็นจำนวนน้อย แต่การพัฒนาด้านการตลาดของชาวชุมชน ไม่ควรเน้นวัตถุประสงค์ทางการตลาดที่มุ่งกำไรสูงสุด ทั้งนี้ควรตระหนักในด้านอนุรักษ์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหลักและควรส่งเสริมในทิศทางที่เหมาะสมกับลักษณะทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรดังนี้

7.1) แนวทางการกำหนดมาตรฐานสินค้าและบริการ ควรนำทั้งสินค้าที่เป็นสิ่งอุปโภคบริโภค และการบริการ เช่น ร้านอาหารที่จำหน่ายอาหารให้กับนักท่องเที่ยวควรได้รับการรับรองมาตรฐานอาหารปลอดภัยจากกระทรวงสาธารณสุข หรือมีการตรวจสอบปนเปื้อนในอาหารอย่างต่อเนื่อง ส่วนการบริการ ก็ควรจัดให้เป็นมาตรฐานเดียวกันในการบริการประเภทเดียวกัน

7.2) แนวทางการกำหนดราคาสินค้าและบริการ ควรให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดราคามาตรฐานเอง โดยราคาดังกล่าวควรเป็นราคาที่พึงพอใจทั้งชาวชุมชนและนักท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อเป็นการสนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมากกว่า “กำไรสูงสุด”

7.3) แนวทางการพัฒนาช่องทางการจัดจำหน่าย ควรเน้นการส่งเสริมให้ชาวชุมชนได้มีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ในการเลือกช่องทางจัดจำหน่ายควรแยกเป็น 3 ช่องทาง คือ ช่องทางการจัดจำหน่ายแบบขายตรง ช่องทางแบบการจัดจำหน่ายแบบการขายผ่านตัวแทนและช่องทางการจัดจำหน่ายแบบขายผ่านอินเทอร์เน็ต ซึ่งการจัดจำหน่ายเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกับกลุ่มนักท่องเที่ยวในตลาดท่องเที่ยว เป้าหมายโดยตรง เพื่อสร้างการสื่อสารกับทุกกลุ่มได้อย่างหลากหลายเป็นการสนับสนุนข้อมูลรายละเอียดซึ่งจะช่วยให้กลุ่มนักท่องเที่ยวสามารถใช้เป็นข้อมูลและประกอบการตัดสินใจในการเลือกเดินทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้

7.4) แนวทางการส่งเสริมตลาด จำเป็นต้องอาศัยช่องทางในการสื่อสารของภาครัฐที่ผลิตออกมาเพื่อแนะนำชุมชนหรือองค์การบริหารส่วนตำบล ที่เป็นทางเลือกของชุมชนโดยมีค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด เช่น สื่อขององค์การบริหารส่วนตำบล การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้ชุมชนอาจจำเป็นต้องมีการแจ้งข่าวกิจกรรมที่ชุมชนได้ดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเพื่อให้หน่วยงานเหล่านี้ได้ประชาสัมพันธ์ข่าวต่าง ๆ รวมถึงการแจ้งข่าวไปยังหน่วยงานเอกชนต่าง ๆ เช่น รายการท่องเที่ยว นำเสนอทางโทรทัศน์ หรือหนังสือท่องเที่ยวต่าง ๆ ผู้ราชการชนต่อไป นอกจากนี้แล้วชาวชุมชนเอง ควรจะดำเนินการในเรื่องของการจัดทำแผ่นปลิวและแผ่นพับที่มีรายละเอียดแนะนำแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรรวมถึงแผนที่และรูปภาพประกอบ โดยจัดตั้งไว้ตามจุดจำหน่ายหรือประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงเกษตรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร รวมถึงจุดที่มีนักท่องเที่ยวสัญจรผ่านไปมา การโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านทางอินเทอร์เน็ต ที่สามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย ภาษาที่ใช้ก็ควรมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และมีรายละเอียดที่มากพอที่จะช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจได้

8) การพัฒนาขีดความสามารถในการให้บริการท่องเที่ยวในชุมชน ปัญหาที่พบในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรคือ ขยะมูลฝอย ดงพลาสติก ซึ่งชาวชุมชนต้องปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร แต่ทิศทางการปรับปรุงพัฒนาต้องอยู่บนพื้นฐานความพร้อมและความสามารถของชาวชุมชน มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ไม่ดูเหมือนว่าเป็นสิ่งแปลกปลอมขัดแย้งกับสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน หรือเป็นการสร้างขึ้นมารับรองความต้องการนักท่องเที่ยวเพียงเท่านั้น

บทสรุป

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นภาคส่วนหนึ่งที่แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้เข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนา เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อโดยตรงกับแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนที่เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว เพราะการท่องเที่ยวเชิงเกษตรต้องพึ่งพาอาศัยทรัพยากรทางธรรมชาติ ชาวชุมชนที่ดำเนินอาชีพเกษตรและมรดกทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต ซึ่งแนวการพัฒนาชุมชนของตนเองเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ต้องการมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ในขั้นต้นชุมชนเองก็อาจจำเป็นต้องมีพี่เลี้ยงในการดำเนินงาน ซึ่งอาจเริ่มต้นจากการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อหาการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ที่ชุมชนยังขาดไป ความคิดหลากหลายความคิดของชุมชนที่กระจัดกระจายยังขาดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรมีมือเข้ามาช่วยเหลือหรือสนับสนุนในสิ่งที่ชุมชนขาดแคลนหรือไม่สามารถทำได้ด้วยตัวเอง จำเป็นต้องอาศัยอำนาจรัฐในการอำนวยความสะดวกให้ โดยอาจเป็นไปในลักษณะของการกำหนดนโยบายในภาพรวมสถานีเกษตรหลวงปางคะ จะเน้นการเพาะพันธุ์พืช ขยายพันธุ์พืช วิจัยทดลองเกี่ยวกับพืชผักผลไม้ อาจจะยังไม่ได้เชื่อมโยงการท่องเที่ยวเข้าไปผสมผสานกับการเกษตรเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่และแปลกตา ทั้งกิจกรรมที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยได้รับการสนับสนุนจากนักท่องเที่ยว ซึ่งนโยบายการนำการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนและสถานีเกษตรหลวงปางคะก็จะเกิดการกระตุ้นและเกิดการเชื่อมโยงในอนาคตอันใกล้ นอกจากนี้อาจเป็นไปได้ในด้านกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องที่เอื้ออำนวยกับการท่องเที่ยวได้ เช่น การกำหนดมาตรฐานการทำเกษตรเพื่อการท่องเที่ยว หรือการท่องเที่ยวเชิงเกษตร หรือการส่งเสริมที่ช่วยกระจายข่าวสารไปสู่นักท่องเที่ยวในช่องทางต่าง ๆ ได้ รวมถึงการจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ภาครัฐสามารถให้การสนับสนุนโดยการท่องเที่ยวโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานร่วมกันหารูปแบบและแนวทางการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นำชัย ทนุผล และคณะ (2543) ที่พบว่า สมาชิกได้ร่วมแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะความต้องการอย่างแท้จริง นำไปสู่การกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ที่มีกิจกรรมหลากหลาย สร้างโอกาสการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน และกระจายรายได้ให้สมาชิกในชุมชนอย่างเป็นธรรม นำไปสู่การสร้างโอกาสให้ชาวบ้านได้สร้างการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกัน โดยทางด้านชุมชนเมื่อมีแรงผลักดันจากปัจจัยภายนอก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิญญา พัดพาคี (2543) ซึ่งพบว่า รูปแบบการพัฒนาทั้งที่มาและในรูปแบบของการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและการที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวชุมชนทั้งที่ตนเองหรือบริษัทจัดนำเที่ยว ทำให้ชุมชนสถานีหลวงปางคะที่มีการใช้ชีวิตแบบทั่วไป ต้องยอมรับกับการเข้ามาของการท่องเที่ยวโดยที่ชุมชนกลายเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวและส่วนประกอบต่าง ๆ ที่รวมกันเป็นชุมชน ได้เปรียบเสมือนเป็นสินทรัพย์ของชุมชนในมุมมองทางการท่องเที่ยว เพราะการท่องเที่ยวได้มีส่วนสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับชุมชน แต่ทั้งนี้ก็ต้องมีความระมัดระวังในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และต้องมีความระมัดระวังในการพัฒนาการท่องเที่ยว เนื่องจากหากมีการพัฒนาที่ไร้ทิศทาง

ก็อาจทำให้การพัฒนาที่นั่นจะผลกระทบทางด้านลบกับชุมชน การพัฒนาชุมชนเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น กระบวนการที่เกิดขึ้นจะทำให้ชาวชุมชนได้เรียนรู้วิธีการทำงานร่วมกัน มีกระบวนการประนีประนอมภายในชุมชนเพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน รวมถึงชุมชนจะตระหนักได้ถึงคุณค่าของทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ เกิดการเรียนรู้ที่จะอนุรักษ์ สงวนรักษาและป้องกันทรัพยากรของชุมชนให้เกิดความเสื่อมถอยได้ช้าที่สุด นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรม เกิดความเข้าใจคนที่อยู่นอกวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งจะช่วยลดปัญหาความความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมได้หากมีการเรียนรู้และรับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและนอกเหนือจากการท่องเที่ยวจะสร้างความเพลิดเพลินให้กับนักท่องเที่ยวแล้ว ยังต้องทำหน้าที่เป็นสื่อการสอนนักท่องเที่ยวและสังคมโลกให้เห็นความแตกต่างของแต่ละวัฒนธรรมที่มีวิถีทางการดำรงชีพไม่เหมือนและแตกต่างกันไปตามบริบทของสังคมวัฒนธรรม แต่ก็ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนได้ท่ามกลางกระแสเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการพัฒนาทางวัตถุซึ่งอาจมีความคล้ายหรือแตกต่างกับสังคมวัฒนธรรมอื่น ๆ บนโลกใบเดียวกันในที่สุด หากชุมชนสามารถรักษาเอกลักษณ์ของตนเองไว้ได้ ก็จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่แต่เดิมเป็นเพียงชุมชนที่ใช้ทรัพยากรเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ให้เป็นชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ได้เรียนรู้และค้นพบทุนของชุมชนที่เป็นทั้งทรัพยากร ความรู้ภูมิปัญญาและทุนทางสังคม วัฒนธรรม ก่อให้เกิดการลุกขึ้นมาจัดการชีวิตของตนเองได้โดยไม่ต้องรอให้รัฐบาลเข้ามาช่วยเหลือ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สดใส สร้างโสรก (2546); นำชัย ทนุผล และคณะ(2543) ซึ่งพบว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้แสดงความคิดเห็นและเสนอแนะความต้องการอย่างแท้จริงนำไปสู่การกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ที่มีกิจกรรมหลากหลาย สร้างโอกาสการมีส่วนร่วมของชาวชุมชน และการแบ่งกำไรให้ชาวสมาชิกในชุมชนอย่างเป็นธรรม นำไปสู่การสร้างโอกาสให้ชาวบ้านได้สร้างการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกันของชาวชุมชน

ปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวส่วนมากคือ ปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ถูกต้อง และปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งปัญหาเหล่านี้นำไปสู่ปัญหาด้านการจัดการ อาทิเช่น ชุมชนบ้านไหล่หิน จังหวัดลำปาง (ปิยพร ทาวีกุล, 2544) ชุมชนย่านบางลำพู กรุงเทพมหานคร (วิมลสิริ เหมทานนท์, 2546) ซึ่งสอดคล้องกับชุมชนพื้นที่สถานีหลวงปางคะ ที่คนในชุมชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ถูกต้อง มีส่วนร่วมในกระบวนการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมากขึ้นและขาดหน่วยงานองค์กรหรือคณะกรรมการชุมชนในการบริหารจัดการด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนอกจากนี้แล้วสิ่งที่พบในการดำเนินงานของชาวชุมชนเพื่อให้บริการการท่องเที่ยวคือความไม่พร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งในงานวิจัยหลายเรื่องที่มีการสนับสนุนให้มีการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว อาทิเช่น การพัฒนาตลาดคอนวอยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดนครปฐม (เบญญา จันทร, 2545) ที่พบว่า ควรมีการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวให้พร้อมต่อการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว แต่ผู้วิจัยมีแนวคิดว่า

การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ทิศทางในการปรับปรุงและพัฒนาต้องควรคำนึงถึงลักษณะทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เพราะหากชุมชนพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่สอดคล้องกับลักษณะของชุมชนก็จะทำให้สิ่งต่าง ๆ ที่พัฒนาขึ้นมานั้นเปรียบเสมือนเป็นสิ่งแปลกปลอมที่ตั้งอยู่ในชุมชน เกิดเป็นทัศนียภาพที่ไม่งดงาม

ข้อเสนอแนะ

การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืนควรมุ่งเน้นให้ประสบความสำเร็จได้ 1) ต้องจัดในรูปแบบของกิจกรรมชุมชน การบริหารงานต้องมีความโปร่งใส มีกฎเกณฑ์ ระเบียบเป็นที่ยอมรับและรับรู้กันโดยทั่วไป สามารถตรวจสอบได้ มีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารเป็นระยะเพื่อไม่ให้เกิดการผูกขาดอำนาจ 2) พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืนให้เหมาะสม โดยส่งเสริมให้มีรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่หลากหลาย หาเอกลักษณ์หรือจุดเด่นของชุมชน หรือพัฒนารูปแบบเชิงเกษตรเฉพาะตัวให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ทั้งในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ป้าย รูปแบบสิ่งก่อสร้าง หรือสินค้าและบริการ เพื่อสร้างความแตกต่างกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3) แสวงหาโอกาสในการขยายตลาดเพื่อเพิ่มรายได้ โดยเฉพาะตลาดในประเทศและขยายเครือข่ายการตลาดจากตลาดในประเทศไปยังต่างประเทศในภูมิภาคใกล้เคียง

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภายใต้โครงการบูรณาการตามพันธกิจ การเรียนการสอนวิจัยและบริการวิชาการ ในมิติโครงการหลวง ประจำปี 2555 คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ขอขอบคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิ คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยฉบับนี้ ขอขอบคุณกำลังใจจากครอบครัวที่มีส่วนช่วยให้การทำงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2544). [ออนไลน์]. ได้จาก: http://www.moac.go.th/download/file_upload/panyud.pdf
- นำชัย ทนุผล, คนูวัติ เฟ็งอิน, สุนิลา ทนุผล, โชคก จรุงคนธ์, ทรงศักดิ์ ภู่น้อย และมนัส สุภลักษณ์. (2543). รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านโป่งตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร.
- เบญจจา จันท. (2545). แนวทางการพัฒนาตลอดจนหน่วยอำเภอสามพาน จังหวัดนครปฐม ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน. การศึกษาค้นคว้าแบบอิสระ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ปิ่นรัชฎ์ กาญจนานันท์ และกิตติศักดิ์ ธรรมมาภรณ์พิลาศ. (2547). **โครงการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาการท่องเที่ยวทางน้ำในกรุงเทพฯ ชั้นในและบริเวณใกล้เคียง**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย กรุงเทพมหานคร.
- ปิยพร ทาวีกุล. (2544). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา บ้านไหลหิน ตำบลไหลหิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง**. การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พจนาน สวนศรี. (2546). **คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, กรุงเทพมหานคร.
- วิมลสิริ เหมทานนท์. (2546). **การมีส่วนร่วมของชุมชนในกรอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว: ศึกษากรณีชุมชนย่านบางลำพู**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศูนย์ข้อมูลและสารสนเทศ สำนักแผนงานและสารสนเทศ สถาบันและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน). (2554). [ออนไลน์] ได้จาก: <http://www.bangpan.org/thaipat>
- ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงปางคะ. (2555). **โครงการหลวงปางคะ**. [ออนไลน์] ได้จาก: <http://www.kanchanapisek.or>
- สถาบันไทยพัฒนา มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2554). [ออนไลน์] ได้จาก: <http://www.hrdi.or.th/faqs>
- สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน). (2552). **ข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงปางคะ**. เชียงใหม่: สำนักงานสำนักแผนงานและสารสนเทศสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (2544). **การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agrotourism)**. กรุงเทพฯ: ฝ่ายบริการอุตสาหกรรมและที่ปรึกษา.
- สดีโส สว่างโครกและคณะ. (2546). **โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อหารูปแบบและแนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนของพื้นที่ป่าดงนาทาม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2555–2559). (2554). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 11** กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2549). **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ ราชวิทยาลัย.
- อภิญา พัดพาดิ. (2543). **ความคิดเห็นของผู้ประกอบการที่มีต่อการท่องเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชัน**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- Bartol, Kathryn M. & Martin, David C. (1994). **Management**. 2nd ed. New York : McGraw-Hill, Inc.
- Edgardo, T. Valenuela. (1998). **People-Centered Sustainable Development**. in Valenuela, Edgardo T. (ed.) *People's Participation and Environmentally Sustainable Development*, The Asian NGO Coalition for Agrarian Reform and Rural Development (ANGOC), Indonesia.

